

Magyar Képzőművészeti Egyetem
Doktori Iskola

FÉNYIDÉZÉS

interaktív fényinstalláció
tükör, fa, zseblámpa, változó méret (2015-)

DLA mestermunka

Szvet Tamás

2018

Kiállítva:

2015 Mélycsarnok - Műcsarnok Budapest

2015 LUMINA - Hommage à Kepes György, Deák 17 Galéria, Budapest

2016 Helsinki Magyar Kulturális és Tudományos Központ - Galleria U, Helsinki

FÉNYIDÉZÉS

"Egyszeri felsejlése valami távolinak,
legyen a jelenség bármilyen közel."¹

Walter Benjamin

DLA Mestermunka

A mestermunka *Fényidézés* (2015-) [1-10.kép] egyszerre tartalmazza a fényhasználat elméleti megközelítéseit, a magyar művészeti vonatkozásait, valamint a percepció bontására irányuló gyakorlati megfigyelések összegzését. Az interaktív fényinstalláció, 2015 tavaszán került először bemutatásra, a Műcsarnok Mélycsarnokában, a Fény Nemzetközi Éve programsorozat részeként. Az installáció a magyar fényművészet elmúlt 90 évébe nyújt betekintést, archív felvételeken keresztül. A megjelenített emlékek, reflexiók tükörfelületeken helyezkedtek el a sötét térben. A befogadó aktivitására épít munkákban a néző kutató és alkotó felfedező pozícióba került: a művek az általa irányított fény (elemlámpa) segítségével vetültek kiállítótérben. A kiállítás tehát arra irányult, hogy a fényművészet magyar vonatkozásait láthatóvá tegye.

Gyakorlati fénykutatás

A tükörfelületek kimetszett archív képek alapján készített rekonstrukciók, ma már nem léteznek vagy megváltozott állapotú fényműveket ábrázolnak, felsorolva a fényhez kapcsolódó művészeti eredményeket kutatásokat, érintve pár technikai érdekességet és problémát is. Az ilyen típusú installációk ugyanis legtöbbször alkalomra, helyspecifikusan készülnek. Az anyagtalan művek (fény-, digitális vagy virtuális munkák) technikai hordozó nélkül nem láthatók, nem érzékelhetők, így a művek a kiállítások befejeztével a fizikai értelemben nem léteznek. A dokumentáció szerepe ezekben az esetekben különösen fontosá válik, de a fotó, a videó többnyire nem rögzíti a mű környezetét, szellemi és fizikai összetevőit, a térbeliséget, illetve a művek auráját. Az aura mint nehezen megérzhető, nehezen érzékelhető tényező áll az installáció középpontjában, párhuzamba hozva azt a fényinstallációk alakulásával, lét- és nemlét (érzékelhető és nem érzékelhető) közötti helyzetével. Az aura mely Walter Benjamin

¹ Walter BENJAMIN: *A műalkotás a technikai reprodukálhatóság korában*, online: http://aura.c3.hu/walter_benjamin.html Letöltve: 2017.07.20

értelmezésében nem más, mint a műalkotás kultikus értékének a tér-időbeli észlelés kategóriáiban történő megfogalmazása. Walter Benjamin konkrétan utal Moholy-Nagy Lászlóra, és a technikai reprodukció kontextusában használja az aura fogalmát. Fényemre vonatkoztatva ezt a fogalmat kézen fekvő, hiszen egyszerre megjelenik a technológia (mint vetítógép, vagy világító apparátus) és a pillanatnyiség, a vesztés, az idő. Ehhez a megközelítéshez kapcsolható az a tény, hogy a legtöbb mű, az elkészülés éve után is sokat változott, ugyanis a művészek egy-egy kiállításra másképp vagy fejlesztett változatban állították ki azokat, melyek egyrészt a térspecifikusságból ered, másrészt a technika fejlődésével függ össze. Sajnálatosan az is felmerül, hogy számos mű már csak dokumentációkon látható. A mestermunka nem ezek problémák megoldására restaurátori, vagy a média archiválási módszereket kutat, inkább egyfajta interaktív archívumként egy térben és időben távoli jelenséget idéz meg, mégpedig úgy, hogy az elveszett hordozót (a fényt) kapcsolja vissza a művekhez, melyek így bár terület és méretükét részben vagy teljesen elvesztették, a fényüket egy pillanatra mégis visszanyerik.

Tér- és időérzékelés

A mestermunka a történelmi rétegen túl a fény irányításának vizsgálatában a fényteret- és időt alakító jellegét is vizsgálja. A térérzékelés szempontjából fontos, hogy a tér sötétbe borítva, a művek pedig nem látható állapotban lettek kiállítva. A néző a bejáratnál egy fókuszálható zseblámpát kapott, melynek legfinomabb mozgására is reagáltak a művek és az irányítást követve a falra, a térbe, a plafonra vagy éppen a padlóra vetülnek. Méretük is a néző távolságától függ, így például minél közelebb áll szemlélik azt annál nagyobbra vetülnek.

A téri adottságokat figyelembe véve az installáció kifejezetten a Mélycsarnokba készült, figyelembe véve a hosszú (mély) pince teret, mely időben került felosztásra. A művek a kronológia elvét követve, a sötét bizonytalan térbe egyre beljebb jutva, az időben való mozgás érzetét generálták. A bejáratnál kortárs fényinstallációk jelentek meg, míg a terem végében az elsők tekinthető magyar vonatkozású fényművek. A válogatás és az egymás mellé helyezés felsorakozatja a fénnel végzett alkotómunka nagyobb témaköreit, gondolati csomópontjait.

Az időérzékelés feloldódását az archív képek erősítik, melyeken keresztül maga a kollektív emlékezet is kapcsolódik a művekhez. Amennyiben a megjelenített fénymű már nem létezik

és kevés ismeret maradt róla, a néző annak rekonstruált rajzát ugyanazzal a médiummal jeleníti meg, mint ami a mű lényegi eleme volt.

Interakció

A mestermunka középpontjába valójában maga a néző percepciója kerül, aki a sötét térben interakcióba lép a művekkel egy hordozható fény segítségével. A néző válik így a fényforrássá, és a fény irányítójává. A passzív részvétel helyett így egy aktív szerepbe kerül. A zseblámpa szűk, de igen erős fénykörével olyan részekre is rávilágít, és láttatja, melyek felett a megszokott nappali fényviszonyok közt átsiklanánk. Ebben a bizonytalan téri helyzetben ugyanakkor a nézőnek szüksége van a részletesebb megfigyelésre, hogy saját térbeli viszonyát biztonságosnak érezze. Tehát a kézilámpa egészen magának az érzékelésnek az eszközévé válik, szimbolikusan és funkcionálisan egyaránt.

A képek a test mozgására érzékenyen reagálva vetülnek a térbe, de a technikai eszközzel történő érzékeltetés révén mellett, az archív anyagok is erősítik az interakciót, illetve a nézőt egy másik szinten is a mű középpontjába helyezik. A kulturális kapcsolódás révén a fényművészeti példákon keresztül a magyar művészettörténelem köti még személyesebben (a magyar nézőket) az installációhoz. A nemzetközi nézők pedig az eddigi ismereteiket bővítik, mivel számos mű a nemzetközi szinten még kevésbé ismert.

A kiállítás tehát inkább mint egy esemény értelmezhető, hiszen a kutatás és a művészeti inspirációk egyszerre jelennek meg. A fényművészeti felhasználásnak a kutatóeszközzévé válik, mely következtében egymás mellé kerülnek a különböző eredmények, és a fény megjelenít, láthatóságot bővíti alkotói jellege. Mielőtt a reflexiók rövid bemutatása megtörténne, fontosnak tartok megemlíteni néhány kultúrtörténeti eseményt illetve korai fényvetítést, mely a technikai megvalósításhoz nyújtották a kiindulópontokat.

Technikai analógiák

A fényinstallációnak ó a művészeti hivatkozások mellett technikai szinten is reflektálnia kell, így ó két technikai inspirációs forrás jelölhető meg.: A késő 18. és korai 19. században népszerű ún. *phantasmagoria* színház [11.kép], mely eseményeken a korai vetítgépek és fényeffektusok a túlvilág megjelenítésére lettek felhasználva. A különböző tartalmakat feldolgozó (Németországból kiindulva Európában különösen Angliában közkedvelt) események a korai fényvetítési megoldásokkal például magic lanterns-el (azokat esetenként elrejtve) a térben történt vetítés, példáulüst alkalmazásával, mely így a térbeliséget erősítette és a méreteket is

alakította. A szórakoztató eszközökké váló vetít készülékek, mint például a laterna magica, az egzotikus tájak, különleges események vagy hírek bemutatása mellett a borzongás élményét, kísértetek megjelen(ít)ését is kínálták. Számos beszámoló szól az előadások rémítő (horror) hatásáról, esetenkénti betiltásáról. Az eszközök és a technikai megoldások bűvülésének következtében később a vetítések egyre realiztikusabbá váltak erősítve így a megidézés hangulatát.

A másik technikai forrása az úgynevezett *Makkyo* [12.kép] bronz tükör, mely a napfényt képpé alakítja. Ezt a megoldást elsősorban vallási célokra alkalmazták olyan szertartások gyakorlásához, melyek Japánban tiltottak voltak. A tükör a napfény segítségével kivetítette például Krisztus és Buddha képét, de fény nélkül magán a felületen nem látszódott a kép. A legtöbb megmaradt ilyen tükör ugyanakkor már oxidálódott és magát a technikát is titok övezi, ma már csak egy mester és a fia készít ilyen tükröket.

Ezzel a megoldással óbronz helyett üvegtükröt alkalmazva ókészültek a mestermunka tükrömetszetei. A kép hordozója tehát egy negatívba csiszolt ezüst réteg, mely kiváló fényvisszaverő képességű. A hártavékony ezüstfoncsort számos védőréteg követi. Ez az eljárás már a 13. században kialakult. Az akkor használt üvegtükör a Velencéhez tartozó Murano szigetén született. Kezdetben az üveglapra hártavékony ólomlemez illesztettek, arra pedig higanyt öntöttek. Az így keletkező jól tapadó anyag a foncsor, amely tehát csak egy minimális fémbevonat az üveglap hátoldalán, a régi tökéletlenebb fémtükrökhöz képest mégis kiváló képet eredményez. Később az eljárást úgy fejlesztették tovább, hogy higany helyett ezüstfoncsort használtak. A mai tükrök is ezzel a technikával készülnek és a változásban az üveg megmunkálása is megnevelte a képet, ugyanis korábban a húzott üveg szolgált a tükör hordozójaként, melynek síkja így nem egységes vastag, hanem kissé hullámzó volt. Mindez a jelen kutatás szempontjából azért fontos, mivel a fényvisszaverő képesség nagyban függ a tükör adottságaitól, illetve a lepolírozott felület következtében a fényvisszaverés lényegesen lecsökken. Az üveg a tükörfelület nélkül még továbbra is reflektál, sőt a beesési szög függvényében képes a fényt igen nagy százalékban visszavetni. Az üveg átlagosan a fény 4%-át veri vissza, de bizonyos optikai körülmények következtében (Brewster szög) a fény nem hatol be a közegbe, hanem teljesen visszaverődik. Az üveg esetében ez a beesési szög 56° .

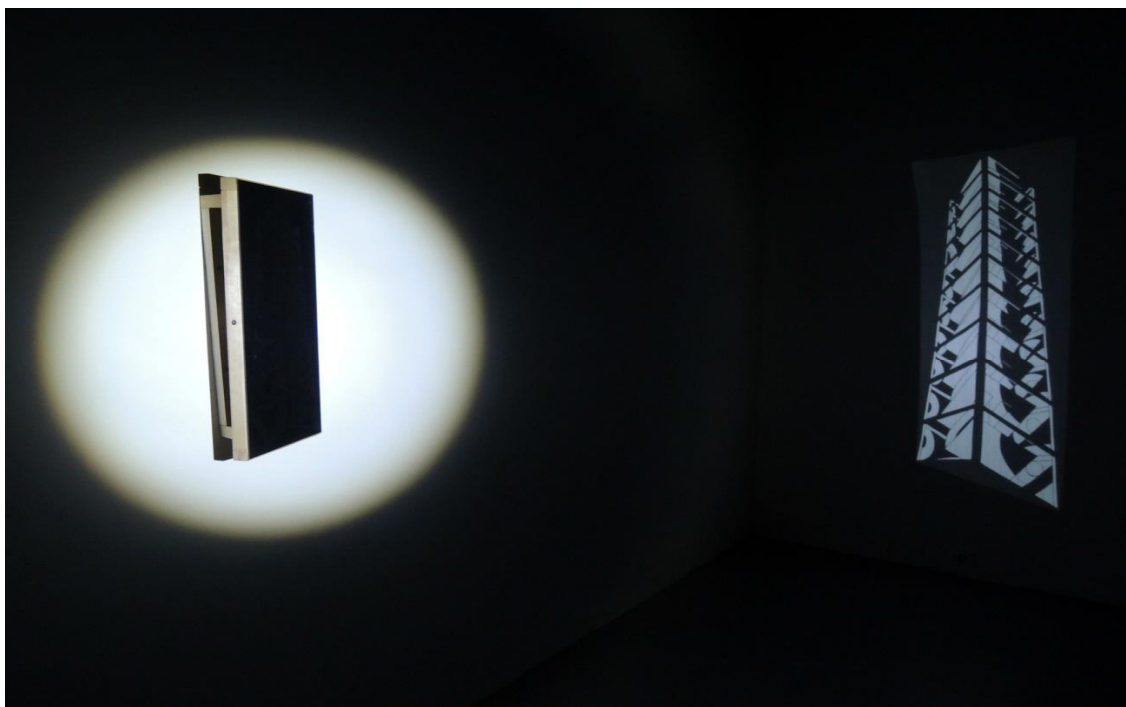
A tizenkét tükrömetszettel és fényforrásokból álló installáció 2015 tavaszán a Műcsarnok Mélycsarnokában került először bemutatásra, majd négy új darabbal bűvült, mely új darabok

a *Lumina – Hommage a Kepes György* csoportos kiállításon a Deák 17 Galériában volt látható. Az egész m ezután a Helsinki M vészeti és Tudományos Központban, (Gallery U) 2016 januárjában egy önálló kiállításon szerepelt, mivel az ötlet részben a finn sötét tél, és az állandó zseblámpa használat hatására is született. Az installáció ugyanakkor folyamatosan b vül, hogy minél átfogóbban válhasson a magyar fénykutatás interaktív archívumává.

* * *

Az mestermunka céljai tehát egyfel l – a nemzetközi diskurzusban csak hiányosan szerepl – magyar vonatkozású fénym vek és fénykutatások összefoglalása, illetve egyfajta gyakorlati láthatóvá tétele, mely kiemeli az érzékelés szerepének fontosságát, illetve a fény percepciót b vít jellegét.

KÉPMELLÉKLET

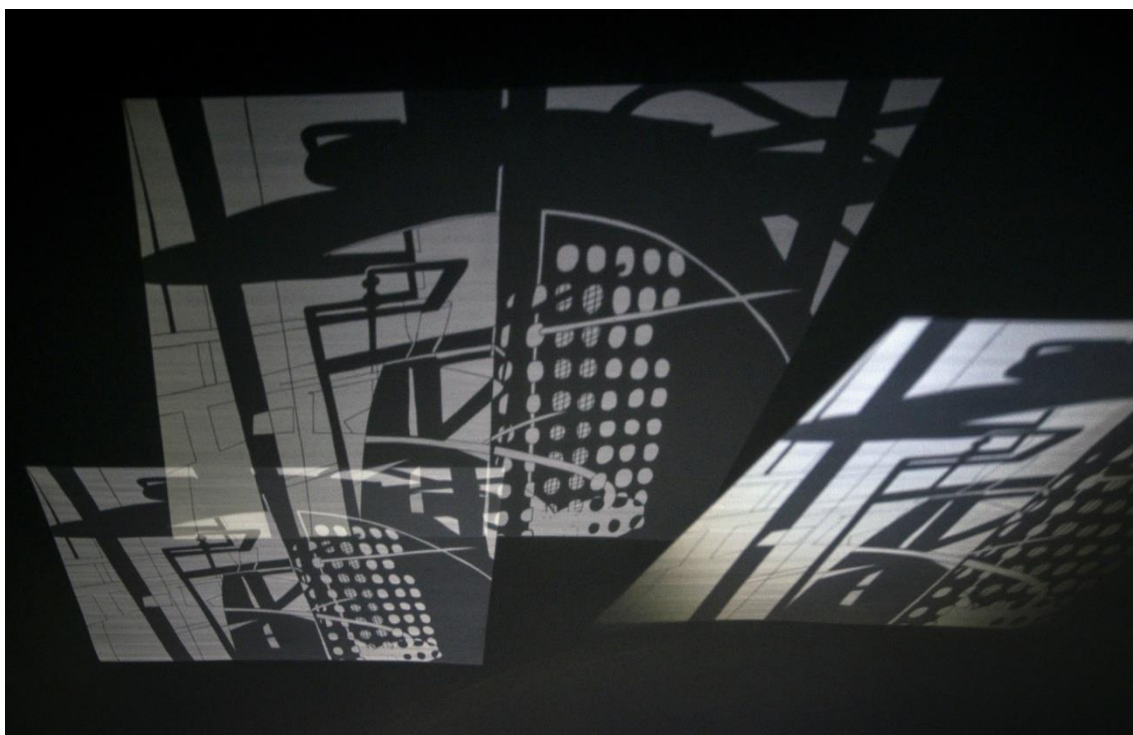
[1-2.kép] SZVET Tamás: FÉNYIDÉZÉS (2015-) interaktív fényinstalláció Étükör, fa, zseblámpák, változó méret ÉMélycsarnok ó M csarnok Budapest

[3.kép] SZVET Tamás: FÉNYIDÉZÉS (2015-) interaktív fényinstalláció Étükör, fa, zseblámpák, változó méret ÉMélycsarnok ó M csarnok Budapest

[4.kép] SZVET Tamás: FÉNYIDÉZÉS (2015-) interaktív fényinstalláció Étükör, fa, zseblámpák, változó méret EMélycsarnok ó M csarnok Budapest

[5-6.kép] SZVET Tamás: FÉNYIDÉZÉS (2015-) interaktív fényinstalláció Étükör, fa, zseblámpák, változó méret ÉMélycsarnok ó M csarnok Budapest

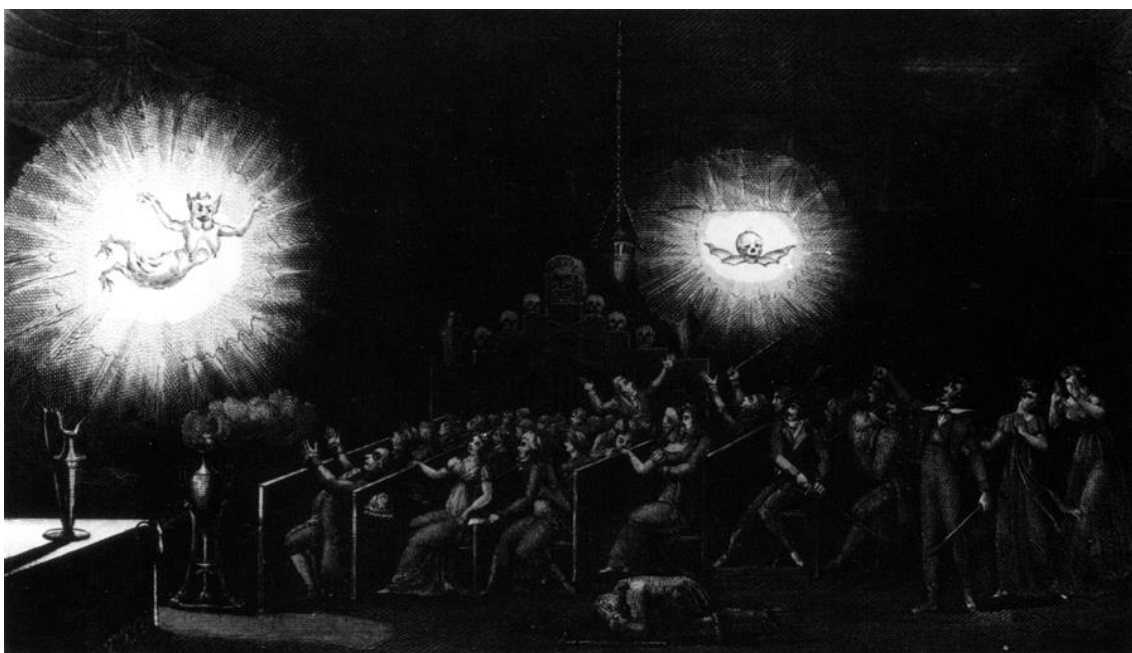
[7-8.kép] SZVET Tamás: FÉNYIDÉZÉS (2015-) interaktív fényinstalláció Étükör, fa, zseblámpák, változó méret ÉMélycsarnok ó M csarnok Budapest

[9.kép] SZVET Tamás: FÉNYIDÉZÉS (2015-) interaktív fényinstalláció Étükör, fa, zseblámpák, változó méret EMélycsarnok ó M csarnok Budapest

[10.kép] SZVET Tamás: FÉNYIDÉZÉS (2015-) interaktív fényinstalláció Étükör, fa, zseblámpák, változó méret ÉMélycsarnok ó M csarnok Budapest

[11.kép]: PHANTASMAGORIA jelenet a kés 18th és kora 19th századból / Phantasmagoria, from 'Memoires Recreatifs Scientifiques et Anecdotiques' by Etienne Gaspard Robertson (1763-1837) Paris, 1831.

[12. kép] MAKKYO (魔鏡) tükör. fotó: John Einarsen
Forrás: <http://www.kyotojournal.org/renewal/the-magic-mirror-maker/>
Letöltés: 2017-11-06

VIDEÓ DOKUMENTÁCIÓ:

2015 Mélycsarnok - Múcsarnok Budapest

Interjú / Philipp Helga, M csarnok: https://youtu.be/Mwpw_HmVnbw

Letöltve: 2018.01.21.

Videó dokumentáció: <https://vimeo.com/126592861>

Letöltve: 2018.01.21.

2015 LUMINA - Hommage à Kepes György, Deák 17 Galéria, Budapest

Videó dokumentáció: <https://youtu.be/Kj2J5YjfaU>

Letöltve: 2018.01.21.

2016 Helsinki Magyar Kulturális és Tudományos Központ - Galleria U, Helsinki

Videó dokumentáció: <https://youtu.be/fLdf2N1A0lk>

Letöltve: 2018.01.21.

Projekt website:

<http://szvettamas.com/2016/06/interview-video-by-philipp-helga-light.html>

Letöltve: 2018.01.21.